

kakšno vlogo naj bi imeli danes etnografski muzeji. Predvsem zadnji ugotovitvi je posvetila avtorica že v uvodu precej pozornosti, ko ugotavlja, da vladata danes pri nas v odnosu do etnografije dve skrajni mnenji: prvo sentimentalno ugotavlja, da »živa starina« izginja, drugo pa vidi v folklori edinole znak naše kulturne zaostalosti. Avtorica zavzema jasno stališče, da naša etnografija ne more soglašati z nobenim od navedenih mnenj. Treba je za obe najti objektivne, dejali bi kulturne kriterije in najvažnejše merilo naj bo, da etnografski spomeniki, enako kot vsi zgodovinski ali splošnokulturni spomeniki ne govorijo samo o negativnih in zaostalih pojavih v naši preteklosti, marveč pogosto pojasnjujejo vlogo ljudskega prizadevanja in ambicij, ki so jih nešteta pokolenja vtisnila v temelje naše ljudske kulture.

Iz »Tumača« je razvidno, da je gradivo razvrščeno po regionalni razpršenosti etnografskih tipoloških območij. Tako bi ločili kot prvo skupino eksponate iz severnih nižinskih predelov Hrvatske, ki nosi skupno geografsko ime Panonska nižina. Ta razstava se začneja s prikazovanjem gradiva iz najbližje okolice Zagreba, severne in južne okolice Zagreba ter ostale severne Hrvatske, posebno Hrvatske Posavine in prehaja preko kar najbolj zgoščenega prikaza Slavonije do prav kratkega pregleda ljudske noše v Baranji. Nato pa se razstava nadaljuje s prikazovanjem gradiva iz dveh južnih etnografskih območij Jadranskega primorja in Dinarske planine. Obravnavane kulture, ki se — razumljivo — le redko krijejo s politično in upravno mejo, zato niso natančno omejene na Ljudsko republiko Hrvatsko in vsaj ponekod segajo nekoliko čez njene meje z namenom, da bi obiskovalci muzeja dobili čim popolnejšo sliko vseh treh teritorijev. Medtem ko začneja razstava prikazovati notranjost kmečke hiše iz okolice Zagreba, Hrvatskega Zagorja, Podravine in Brodske krajine, opazimo dalje, da izrazito prevladujejo eksponati noše in domače obrti, lončarstvo, tkalstvo, čilimarstvo in čipkarstvo, kar vse je značilno za navedena etnografska območja. Različni dekorativno izdelani predmeti uporabnega ali okrasnega materiala, kot so ornamentirane slavonske buče, rogovi panonskega goveda in pastirske lesene čaše, so obravnavani vmes le kot večja ali manjša značilnost posameznih predelov. Če še omenimo notranjost istrske hiše in hercegovaške pastirske kolibe, je s tem že podan pregled razstavljenih in v vodniku obravnavanih muzejskih eksponatov.

Jedrnato nanizani zgodovinski, družbeni in gospodarski činitelji, ki so navedeni pred vsakim večjim poglavjem, dovolj nazorno predočujejo, zakaj se je neko etnografsko območje razvijalo vsaj do neke meje pod njihovimi vplivi v bistveno drugačni smeri kot drugo.

Razstavljene eksponate razlaga avtorica kar najbolj verno, vendar brez pretiranega nadrobnega opisovanja in naštevanja posameznih nazivov. Posebno vrednost pa daje delu popolnoma nov kriterij o podajanju razstavljenega gradiva, kjer se prikazujejo posamezne materialne dobrine ne kot prvobitne tvorbe, ampak kot posledica najrazličnejših činiteljev.

Primerna oprema in pestri slikovni material bodo kar najboljše predstavili hrvatsko ljudsko kulturo tudi onim, ki muzeja ne bodo obiskali.

Marija Jagodic

M. Panić-Surep, Odabrane narodne pripovetke, četvrto, dopunjeno izdanje, Beograd, Nolit, 1956.

Ovo četvrto izdanje razlikuje se od prethodnega samo po jednoj izostaloj i pet dodanih priča. Ali kako ni ranija izdanja nisu doživjela recenziju u stručnom časopisu, dobro je učiniti to bar sad.

Zbirka je namijenjena prvenstveno omladini i svojoj svrsi uglavnom odgovara. Odabrani su dobri i karakteristični tekstovi, prikladni za čitaoca kome su upućeni, grafički zgodno i čitko reproducirani. Izbor je taj, uostalom, potpuno standardan, na razini nekih ranijih, a vjerovatno i budućih naših

zbirki, bez originalnih novih kriterija, uzimajući kao glavnu svoju osnovu klasične Vukove tekstove. Takvom izboru ne bismo mogli ništa zamjeriti, kada autor ne bi malo neskromno u predgovoru sam isticao svoju zbirku kao uspjeliju od ostalih sličnih zbornika i antologija.

U kratkom predgovoru, pisanom lakim pristupačnim stilom, autor je mladom čitaocu pokušao prikazati postanak i razvitak narodne pripovijetke. U nekoliko opće razumljivih i zanimljivih stranica izložiti takvu tešku i složenu i zapravo još nerazjašnenu problematiku nije lak zadatak. Panić je tu potpuno uspio u načinu pisanja, ali nije ipak mogao izbjeći izvjesnim simplifikacijama (u tome nisu dosada uspjeli ni drugi, pa ne smijemo prestrogo suditi).

Jednoj se autorovoj omašci zaista čudimo. Prema njegovim riječima »u prvoj knjizi Vuk je objavio dvanaest, a u drugoj pedeset pripovedaka. Sa onim kratkim u Rječniku to je sve što je V. Karadžić skupio od pripovedaka.« Cinjenice su ove: u izdanju 1853. Vuk je objavio pedeset priča, a u posmrtno izdanje 1870. unesena je još šezdeset jedna priča iz njegove ostavštine (među tekstove ovih dviju zbirki uključeno je i ono dvanaest pripovijedaka iz Vukova izdanja 1821.). U prvo državno izdanje 1897. uneseno je još devet priča iz Vukovih »Danica«. U drugo državno izdanje 1927. (preštampano 1935 i 1937.), unio je urednik Milivoje Bašić još sto pedeset jednu priču, uzetu iz Vukove zbirke poslovice, Rječnika i drugih Vukovih djela, tako da je u ovom do danas najpotpunijem izdanju Vukovih pripovijedaka ukupno objavljena dvije sto sedamdeset jedna priča.

Radi se o ostavštini našeg klasičnog, slavnog, u svakoj prilici isticanog skupljača narodnih pjesama i priča, pa je malo nerazumljivo kako su se kroz četiri izdanja Panićeve zbirke mogle održati ove pogrešne informacije o broju Vukovih prikupljenih i publiciranih pripovijedaka.

Panić navodi da je Vuk »skupio još jednu zbirku narodnih pripovedaka, ali je za svog života nije mogao objaviti zbog slobodnih tema i jezika kojim su ispričane; ta se zbirka i danas nalazi u rukopisu u Srpskoj akademiji nauka.«

Ne znamo je li točno da se tu radi o jednoj cjelovitoj i do danas nepoznatoj Vukovoj zbirci ili je bliže istini obavještenje M. Mojaševića, prema kojemu se Vukovi papiri s pripovijetkama, objavljenim kao i neobjavljenim, čuvaju u arhivu Srpske akademije nauka svi pod istim brojem, nesređeni, nepopisani, tako da se zapravo i ne zna šta oni sve sadrže (v. Zbornik Etnografskog muzeja u Beogradu 1901—1951, Beograd 1953, str. 301). Bilo kako bilo, činjenica da mi ni danas, gotovo sto godina poslije Vukove smrti, ne znamo niti kakva je Vukova ostavština, a kamoli da smo je svu objavili, žalosna je i mora deprimirati.

U predgovoru svojoj zbirci citira Panić poznatu Vukovu izreku, prema kojoj, objavljujući narodne pripovijetke, valja »riječi namještati«, t. j. stilski dotjerivati, što su za Panića »trajna pravila kako treba zbirati narodno predanje.« Uz puno poštovanje za Vukovo djelo, kao i za djelo njegovih bližih i daljnjih suvremenika Grimma, Afanasjeva i drugih, mi ipak prema današnjem stanju nauke ne možemo nikako više »namještanje riječi« smatrati pravilom za folkloristički rad, pa se u tome na žalost ne slažemo s autorovim mišljenjem.

Na kraju još jedna mala napomena, koja nam se čini izvanredno važnom, jer se ne odnosi samo na Panić-Surepovu zbirku, nego i na većinu ostalih naših izdanja narodnih pjesama i priča: autor smatra da je dovoljno na kraju knjige dati sumaran i ne sasvin potpun pregled djela kojima se služio prilikom odabiranja pripovijedaka. Među djelima što ih navodi ima i nekoliko antologija i sličnih zbornika, što znači da su u ovu zbirku unošene pripovijetke iz druge ruke, čime se uvijek olakšava mogućnost različitih pogrešaka. Ali glavni grijeh nije u tome. U svakoj knjizi koja se izdaje, bile to dječje pjesmice, poljoprivredne upute, strip, avanturistički roman, izdavač

je dužan navesti ime autora. Jedino se narodne umotvorine nekom čudnom praksom oslobađaju te obaveze. Onaj koji prvi objavi neku priču dužan bi bio navesti ime kazivača i zapisivača, a onaj tko preštampa taj tekst dužan je u najmanju ruku točno navesti ime i publikaciju prvog objavljivača. To je obaveza prema autoru, pitanje korektnosti. Podsjećamo ovom zgodom na nedavno napisane riječi: »I jedanput prestati sa uzimanjem priloga iz starih izdanja a da se ne naznači odakle je prilog uzet. Ja ne znam kako se to drukče može nazvati sem na lijep način prisvajanje tuđega.« (Vladimir Mijušković, Na lep način, Književne novine, 31. marta 1957.)

Osim moralne obaveze prema autoru ovi su podaci potrebni i iz drugih razloga. Panić-Surep na primer kaže u svom predgovoru da je u tekstove priča unosio neke sitnije pravopisne, grafičke i druge izmjene. Razumije se samo po sebi da su se tekstovi, uzeti s raznih strana, morali među sobom pravopisno uskladiti, a možda izuzetno i uz najveći oprez, s obzirom na publiku kojoj su namijenjeni, ponegdje i neznatno dotjerati. Ali ako je to učinjeno, treba svakom čitaocu omogućiti kontrolu i ocjenu da li su učinjeni zahvati uvijek bili opravdani. Bez navođenja izvora takva je kontrola onemogućena ili bar beskrajno otežana. Svaku i najmanju izmjenu smijemo u takvom slučaju smatrati falsifikatom.

Maja Bošković Stulli

Narodne pripovijetke, uredio Tvrtko Čubelić, drugo, izmijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1955.

Hrvati i Srbi nemaju još dosada suvremene sintetičke studije o narodnim pripovijetkama, a jedini je zbornik pripovijedaka, ureden po znanstvenim principima, onaj Čajkanovićev iz 1927.

Zbog toga školske zbirke narodnih pripovijedaka, kada su popraćene opširnijim uvodima, nadomještavaju koji puta udžbenike, a donekle i znanstvene studije. Takva je i Čubelićeva zbirka.

Uvod obuhvaća većinu važnijih problema u ispitivanju narodne pripovijetke: historijat zapisivanja, pregled važnijih teorija o porijeklu, primjedbe o stilskim značajkama, pokušaj klasifikacije, prikaz nekoliko motiva, napomene o ulozi pripovjedača, zatim o specifičnosti naših pripovijedaka, te pregled ostalih proznih vrsta. Prikazati opće razumljivim i privlačnim načinom sva ova složena i dosada još nedovoljno proučena pitanja nije lak zadatak. Bez obzira na to koliko je autor u svom pokušaju uspio, pozitivna je činjenica što je pristupio svoj toj problematici.

Steta je što je autorov stil donekle apstraktan i suhoparan, dacima često nerazumljiv, tako da će njegova težnja da objasni i približi mladim ljudima ljepotu i vrijednost pripovijetke ostati više puta bez punoga odjeka.

U ovom kratkom prikazu ne možemo se zadržati na svim autorovim postavkama, bilo da ih odobravamo ili ne odobravamo, jer bi to značilo pisati novu studiju o svim iznesenim pitanjima. Govorit ćemo stoga posve kratko samo o onim pitanjima za koja mislimo da nužno zahtijevaju kritičnu primjebdu.

Cini nam se neosnovanom piščeva tvrdnja da su u Indiji i Engleskoj pripovijetke živjele samo na dvorovima vladara i feudalaca, te da su ih kod većine ostalih naroda pretežno prenosili profesionalni pripovjedači. Nije točno da su pripovijetke kod Nijemaca »još davno nestale« (dovoljno je pregledati najnovije zbirke Gottfrieda Henssena i drugih). Mislim da prema tome nije osnovano autorovo mišljenje po kome se pripovijetke jugoslavenskih naroda odlikuju među drugima nekim svojim posebnim općenarodnim karakterom.

Na osnovu svog dosadašnjeg poznavanja naših narodnih pripovijedaka ne bih se mogla složiti s mišljenjem da svaki od naših naroda ima svoj određeni nacionalni inventar (kod Srba i Hrvata taj se inventar gotovo potpuno stapa, a i kod ostalih je veliki dio tipova i motiva zajednički).